

DEN VIKTIGASTE FRIHETSFRÅGAN

”Friheten kan missbrukas, som allt annat. Det får icke därför tummas på den. Så långt det är förenligt med andras väl skall en individ ha frihet. Går han under på den friheten, så är det bättre än att han skulle linka på samhällets kryckor en bit till av vägen.”

TORGNY SEGERSTEDT

TIMBRO
[FRIHETSVECKAN]

INNEHÅLL

INLEDNING	
KAN MAN VERKLIGEN TÄVLA I FRIHET?	3
MATTIAS SVENSSON	
SÄTT STATEN OCH KAPITALET I OLIKA BÅTAR	4
BORIS BENULIC	
YTTRANDEFRIHET	6
DILSA DEMIRBAG-STEN	
FRIHET FÖR STAD OCH LAND	8
FREDRICK FEDERLEY	
FRIHET KRÄVER LÅGA SKATTER	10
ROBERT GIDEHAG	
ÖPPENHET MOT OMVÄRLDEN	12
JOHAN NORBERG	
KVINNORS VILLKORADE FRIHET	14
LOUISE PERSSON	
FRIHETEN ATT SÄGA UPP SIG	16
SANNA RAYMAN	
FRIHETEN ATT TA ANSVAR	18
PATRIK STRÖMER	

INLEDNING

KAN MAN VERKLIGEN TÄVLA I FRIHET?

Kan man tävla i frihet? På Timbro tycker vi i alla fall att det är värt ett försök. Inte bara för att pröva en av våra grundläggande tankar: att konkurrens sporrar deltagarna till bättre prestationer. Friheten är för oss den självklara utgångspunkten för politiken och debatten, vare sig det gäller personlig frihet, fri konkurrens, begränsande av reglering, styrning och tvång eller öppenhet mot omvärlden.

I dag handlar debatten ofta om andra värden. Frihet står inte i nödvändig motsats till vare sig trygghet eller jämlikhet, men att göra de senare till överordnade värden för politiken kommer med nödvändighet att expandera statens makt över människor och ekonomi. Då sätts människors frihet på undantag.

I stället för att diskutera definitioner vill vi låta den här dagen bli en illustration av varför friheten är viktig. Det vi erbjuder i form av en tävling är ett smörgåsbord av frågor som är angelägna i debatten i dag, och åtta personer som har valt att engagera sig för dem. Då har vi ändå missat ett antal frågor som upptäckandets och uppfinnandets frihet, hoten från militant islamism eller ett militariserat Ryssland, hur människans miljö kan fortsätta att förbättras, hur vi kan förhindra att förmynderi och övervakning kontrollerar vår vardag – det är frågor som alla illustrerar frihetens breda aktualitet.

Denna dags utbud av angelägna friheter, från yttrandefrihet till sänkta skatter, syftar till att

stämna till eftertanke hos dem som hävdar att den klassiskt liberala frihetstanken behöver definieras om, eller har spelat ut sin roll.

Frihetsdagen är också menad som en kritisk eftertanke för frihetens försvarare. Handen på hjärtat, visst har det ibland känts som att frihetstankarna hamnat lite vid sidan av? Den ledande metaforen för frihet är fortfarande ofta Berlinmurens och kommunismens fall. De frihetliga sakfrågorna är inte sällan från samma tid: Valfrihet i offentlig sektor, försvar av EG-medlemskapet, avskaffad värnplikt och sänkt marginalskatt. Som musiken från samma tid har dessa frågor erövat sina benhårda anhängare, men vi ska kanske inte förvånas över att de halkat längre och längre ned på topplistan över angelägna politiska reformer, och frihetstanken med dem.

På Timbro är vi inte rädda för att köra in till väggkanten och kontrollera kartan om vi känner oss vilsna. Denna inställning representeras bland annat av klassikerserien, där vi har lanserat eller kommer att lansera tänkare som Adam Smith, Robert Nozick, Thomas Paine och Friedrich Hayek i nytgåvor. Men kartan är bara ett hjälpmedel för att orientera sig i ett nytt landskap, där en del frågor har ökat och andra minskat i relevans. Det är den orienteringen vi bland annat utför här på Frihetsdagen. Så kan färden mot en friare framtid ta ny fart.

Tack för att du vill vara med.

Mattias Svensson

Boris Benulic VD för Kraft&Kultur, krönikör i *Metro* och chefredaktör för *Voltaire* – ett magasin för kultur- och samhällsdebatt. Han bloggar på "Ljus över landet" och har varit med och startat bokförlaget Voltaire Publishing.

BORIS BENULIC

SÄTT STATEN OCH KAPITALET I OLIKA BÅTAR

(SÅ SLIPPER VI ANDRA RO SÅ JÄVLA HÅRT)

När den unge Karl Marx grubblade över frihetsbegreppet så var frågan om människors behov central för honom. Men det viktiga var inte bara frågan om hur de där självklara behoven skulle lösas – det vill säga hur skulle människor få mat, sömn och tak över huvudet?

Marx grubblade mest intensivt på frågan om de behov som inte hör till de mest elementära, de behov som individen kanske inte ens inser att han har. Det är det som gör Marx till radikal och frihetlig – han ställer frågan om vad vi behöver för att upptäcka och förstå oss själva – och världen.

Svaret var – och är – frihet.

Bara det garanterar att den enskilda individen kan utveckla alla sina färdigheter och möjligheter.

Det finns något dystert i de passager i "Den tyska ideologin", där Marx konstaterar att det "personliga intresset alltid – mot individernas vilja – utvecklas till ett klassintresse, till ett allmänt intresse". Tonen blir nästan sorgsen när Marx påpekar att när det allmänna intresset med nödvändighet konstrueras enligt principen om en minsta gemensam nämnare händer alltid följande: Om den enskilda individen hävdar "hela" sitt intresse så kommer han att fördömas som

banal eftersom han inte underordnar sig det "allmänna".

I samhället i dag finns det två krafter som motverkar friheten och därmed individens utsikter att utveckla alla sina möjligheter; den ena kraften är statsapparaten och den andra är de stora trusterna; monopolkapitalet och oligopolföretagen.

Den moderna statsapparatsens funktion är att garantera försörjning eller gåvor åt så många som möjligt. Dels åt de politiska skikt och grupper som befolkar de olika partierna, dels åt så många som möjligt i den vanliga befolkningen; som antingen ska kunna lovas en ny järnväg, en bro eller kurser eller varför inte en tjänst i den offentliga sektorn?

För att få makt i ett politiskt parti krävs i dag att du med nästan masochistisk lust ger upp det som kännetecknar dig som individ, och totalt identifierar dig med just din rörelses definition av det allmänna bästa.

För att detta ska bli möjligt så måste det produceras ideologi – ett tankemönster som förklarar och försvarar statens makt och ständiga tillväxt – och denna ideologi framläggs på olika sätt beroende på vem som framför den. Men innehållet är

”Gunnar Strängs gamla tankegång om att ‘Vad som är bra för näringslivet är också bra för Sverige’ får moderata landshövdingar och socialdemokratiska kommunalråd att göra sitt yttersta för att styra medel och resurser i de stora företagens riktning.”

BORIS BENULIC

alltid detsamma; människor måste omhändertas och fostras – de är för svaga och för okunniga för att klara sig själva och den som talar mot en stark stat och allmänintressets hegemoni fördöms som ”banal” eller, än värre, ”egoist”.

Men i ”Den heliga familjen” påpekade Karl Marx att ”kommunister ställer aldrig egoism mot självupppoffring eller självupppoffring mot egoism”, och han avrundar med att notera att de kommunistiska teoretikerna förstår att motsägelsen är skenbar.

En otröttlig iver att reglera mänsklig aktivitet och att utnyttja staten kännetecknar också de stora företag som skaffat sig en stark eller rentav dominerande ställning på den egna marknaden.

Stat, kommuner, landsting och länsstyrelse väntas alla göra sitt yttersta för att kringgå lagstiftningen och ge subventioner till dessa företag.

Gunnar Strängs gamla tankegång om att ”Vad som är bra för näringslivet är också bra för Sverige” får moderata landshövdingar och socialdemokratiska kommunalråd att göra sitt yttersta för att styra medel och resurser i de stora företagens riktning.

Visst är det så att det som är bra för näringslivet är bra för nationen.

Men vad är bra för näringslivet?

Jo, den ständiga hårda konkurrensen, den ständiga tävlan mellan dem som konstruerar, står i laboratorier eller som marknadsför produkter.

Men om konkurrensen upphör att existera därför att staten gynnar de stora företagen och jävlas med de små, då upphör utvecklingen och dålig vara kommer att segra över god produkt och samhället stagnerar.

Och om friheten inskränks för den enskilda individen, och om hans ekonomiska resurser och valmöjligheter begränsas av staten, då kan han inte utvecklas och samhället stagnerar.

Ingenting kan vara mer skadligt för samhället och den fria associationen mellan individer än att stat och kapital delar säng.

En liten stat och företag som tvingas konkurrera på lika villkor är själva förutsättningen för det i verklig mening goda samhället – ett samhälle där förvisso allt fast är dömt att förflyktigas, som Marx säger, men där samtidigt varje individ ständigt upptäcker nya förmågor hos sig själv. ●

Dilsa Demirbag-Sten Författare och frilansjournalist. Har bl a debatterat frågor om integration, hedersmord och kvinnors rättigheter. Hon skriver regelbundet i *Expressen*, *Östgöta-Correspondenten*, nyhetsmagasinet *Fokus* och sen juni 2006 även i *Dagens Nyheter*.

DILSA DEMIRBAG-STEN

YTTRANDEFRIHET

Ni fruktar böcker som vissa små byar fruktar violer. Låt folk läsa, och låt folk dansa; dessa två nöjen kommer aldrig att göra världen någon skada.

VOLTAIRE

Att uttrycka tankar och åsikter är grundläggande för oss människor. På rätten och friheten att yttra sig i tal och skrift bygger nya kunskaper och upptäckter, meningsutbyten och debatt liksom kulturkonsumtionens upplevelser och förströelse. Varje ny tanke uppstår hos en enskild person och är inledningsvis en ömtålig planta med potential att hota mäktiga etablerade intressen. Just därför måste varje människas intellektuella frihet skyddas. Även i bemötandet av den som har helt fel vinnns insikter och förståelse.

Sverige har med en av världens äldsta tryckfrihetslagar (tryckfrihetsförordningen från 1766) en etablerad förståelse för vikten av det fria ordet. Detta inte minst tack vare liberale mösspolitikern Anders Chydenius. Med tryckfrihetslagen upphörde den politiska censuren och nästan alla officiella dokument blev offentliga och fria att publicera. Svepande förbud mot exempelvis yttranden som ansågs strida mot ”den allmänna anständighetskänslan” togs bort.

Samtidigt har det funnits undantag som urholkar och äventyrar yttrandefriheten. ”Smädelse

mot Gud och konungen” fanns 1766 kvar som brott, trots Chydenius motstånd. Den så kallade hädelseparagrafen avskaffades inte förrän lagen om trosfrid (som förbjöd ”skymfande av sådant som av Svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt”) avskaffades 1970.

Yttrandefriheten har inte bara äventyrats av kvadröjande, utan även tillkommande lagparagrafer. Strax efter andra världskriget (1948) infördes lagen om hets mot folkgrupp med lydelsen ”till hat hetsande uttalanden mot andra medborgargrupper med utgångspunkt i deras ras eller religion sårade den allmänna anständighetskänslan och borde inte tolereras samt att kriminaliseringen beredde skydd för ett viktigt samhällligt ordnings- och anständighetsintresse”. Lagen har därefter utvidgats med både nya uttrycksätt och nya kollektiv. Så sent som 2003 adderades sexuella minoriteter.

De flesta skriver under på att hot, ärekränkning och förtal ska vara förbjudna enligt lag. Men hur kan man döma för ”missaktning” utan godtycke? Nästan samtliga som döms enligt lagen om hets mot folkgrupp är unga killar som har sträckt ut höger arm och sagt ”sieg heil”. Sträcker de i stället en knytnäve i luften är det inte brottsligt. En annan svårighet är att vad som sägs om ett kollektiv kan vara brottsligt, samma sak om ett annat kollektiv inte.

NYA HOT MOT YTTRANDEFRIHETEN

En bok stöter er? Motbevisa den. Tråkar den ut er? Läs den inte.

VOLTAIRE

Vid mässan Bok & Bibliotek 2006 – med yttrandefrihet som huvudtema – uppmärksammades att yttrandefriheten hotas globalt. På många håll i världen begränsas den alltmer. Efter *Jyllands-Postens* publicering av Muhammedkarikatyrrer krävde Arabförbundet med flera internationella organisationer en FN-resolution om förbud mot att kritisera religiösa föreställningar. Den resolutionen gick igenom 2007, med stöd av bland andra Kofi Annan. Ett annat hot illustrerades då Sverige under Muhammedkrisen, liksom under andra världskriget, helt enkelt struntade i grundlagen. Justitieminister Laila Freivalds lät släcka ner en hemsida med karikatyrrer, vilket ledde till att hon fick avgå.

I många länder är det redan förbjudet att ifrågasätta förintelsen och andra folkmord. Under sitt EU-ordförandeskap 2007 drev Tyskland igenom att det ska vara straffbart att förneka förintelsen, folkmord och ”brott mot mänskligheten”. Många EU-länder har redan liknande lagstiftning; exempelvis Tyskland, Österrike, Belgien, Frankrike och Spanien.

”Undantag kan låta marginella eller harmlösa, men de etablerar principen att vissa gruppers intressen eller föreställningar kan höjas ovan all kritik.”

DILSA DEMIRBAG-STEN

Sådana undantag kan låta marginella eller harmlösa, men de etablerar principen att vissa gruppers intressen eller föreställningar kan höjas ovan all kritik. Då blir frågan om vem som får yttra sig i varje enskilt fall också en fråga om var ens sympatier ligger. Frihetsvänner kan misstänkliggöras som sympatiserande med porrförläggare, främlingsfientliga eller kristna fanatiker. Ett litet och marginellt undantag räcker för att vända hela principen över ända, vilket i sig är en illustration av yttrandefrihetens absoluta karaktär. Och varför den alltid måste värnas. ●

Fredrick Federley Mellan 2002 och 2007 förbundsordförande för Centerpartiets Ungdomsförbund och sedan 2006 riksdagsledamot för Stockholms stad. En av de liberala förnyarna i CUF och centerpartiet, bland andra hjärtefrågor återfinns marknadshyror och plattskatt.

FREDRICK FEDERLEY

FRIHET FÖR STAD OCH LAND

Konflikten mellan stad och land var reell en gång i tiden. Inte för att stad stod emot land, utan för att Sverige stöptes om. Från att ha varit ett land där majoriteten bodde på landsbygden förvandlades Sverige till ett urbant land. De som stannade kvar såg med egna ögon avfolkningen och dess direkta konsekvenser i form av försämrade service. Det naturliga kravet blev ökade resurser till landsbygden och riktade pengar i form av bidrag.

Debatten präglades av självömkan. Man intalade sig själv, och andra bekräftade, att landsbygden var utan egen kraft. I ett Sverige som har mycket central styrning, är det också lätt att hemfalla till vädjanden hos centralmakten för att nå resultat.

Samma lagar gäller i hela landet och sällan tas regionala hänsyn.

Alltmer tyder dock på att ingen del av landet behöver vara dömd till sotsdöden. På flera håll kan vi se hur man tillvaratar den egna skaparkraften och förutsättningarna för att resa sig och skapa en framtid för sin bygd. Samma strävan efter egenmakt, mindre byråkratisering och ökad valfrihet råder oavsett om man bor på landet eller i staden.

Halland är ett av de län som har lägst arbetslöshet, lägst sjukskrivningar och där man lever längst. Hallänningarna har förstått att ta vara på det som är unikt för Halland, och de skapar en egen identitet. Någon kan kalla den för självgod,

Under hela 1900-talet har konflikten mellan stad och land byggts upp. Den som säger att satsningar på staden är viktiga anses vara emot landet. De som vill satsa på landsbygden anses vara emot staden.

FREDRICK FEDERLEY

men egentligen är den tecknet på en sund självständighet från centralmakt och byråkrater. Med gott mod och en stor portion strävsamhet sätter man upp egna mål och låter sig inte mer än nödvändigt hunsas av staten.

Samma kraft växer sig allt starkare i Skåne, en av de mest dynamiska delarna av landet där en framtidstro som var svår att skönja för tio år sedan nu sprider sig. Skåningarna slåss för att få utveckla sin landsdel efter eget huvud.

I den jämtländska byn Trångsviken har utflyttning, arbetslöshet och misströstan bytts mot inflyttning, nybyggnation, nyetablering och arbetskraftsbrist – inte på grund av statens goda vilja, utan som ett resultat av den egna strävsamheten. Den som följde TV3-serien ”Allt för byn” kunde se hur Hammarstrandsborna tog likadana tag för att vända en negativ trend. I Haparanda var etableringen av Ikea en friskhetssatsning om man ser till sjukskrivningarna, men kanske ännu mer rörande den skillnad i mentalitet som etableringen gav upphov till på orten.

Också i Sveriges krona, Stockholm, höjs röster för förändring. Allt fler vill kasta konventioner överbord och se staden förändras. De borgerliga partierna vann valet 2006 med stor majoritet och ett tydligt förändringsmandat. Lika viktiga är de

röster som höjs för att Stockholm ska ändras rent fysiskt: växa, vara mer tillåtande, öppnare för nya intryck.

De saker som oftast står i vägen för möjligheten till lokal förändringen, det som lägger band på frigörelsen och frihetssträvandena, är ofta desamma i staden som på landet. Regleringar, detaljplaner, krav på likhet i olika delar av landet, strandskydd, miljökonsekvensbeskrivningar, plan- och byggnadslagen, skattetryck, administration kring företagande... Listan kan göras längre.

De eviga kraven på att centralmakten ska reglera och rätta till det som är problem i vardagen lägger sig hämmande över hela landet. Från Trångsviken till Södermalm till Ystad. Det som nu sker i olika delar av landet är att krav reses på egen beslutanderätt. Det är krav på ett återbemyndigande av medborgaren och av lägre beslutsarenor.

Att sanera svensk lagstiftning genom att paragraf för paragraf ställa sig den grundläggande frågan om regleringen verkligen är nödvändig, skulle kunna bli 2000-talets första stora frihetsreform. I grund och botten handlar det om något så enkelt som att myndiga människor är kapabla att fatta förnuftiga beslut utan att centralmakten först har sagt sitt. ●

Robert Gidehag VD för Skattebetalarna och medförfattare till bl a till *Till 40 procent fri – en medelklassfamiljs uppvaknande, Sverige versus USA – en analys av tillväxtens betydelse* och *Den orättvisa "rättvisepolitiken" – en idéskrift om utjämningspolitik*.

ROBERT GIDEHAG

FRIHET KRÄVER LÅGA SKATTER

Ekonomiska aspekter på skatter och skattepolitik är viktiga. Jag tillhör de ekonomer som är fullt och fast övertygade om att skattepolitiken långsiktigt har skadat och fortsätter att skada den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Med ett annorlunda skattesystem hade vi haft större resurser, som skulle kunna användas till nya behandlingsmetoder inom sjukvården, bättre utbildning i skolan, investeringar för att lösa miljöproblem och sist men inte minst till att förverkliga svenskarnas privata drömmar om ett bättre liv. Detta till trots anser jag att det finns en mycket viktigare aspekt på skatter och skattepolitik, nämligen att höga skatter beskär individens frihet och leder till ett mer auktoritärt och mindre tolerant samhälle.

Varje skattekrona ökar kollektivets beslutsmakt på individens bekostnad. Och det finns ingen möjlighet att ställa sig vid sidan av om vi inte gillar det som staten bestämmer. Gillar vi inte vad vår arbetsgivare gör kan vi byta jobb, får vi dålig service i en affär kan vi handla någon annanstans, blir vi bjudna på en tråkig middag kan vi tacka nej och behandlas vi illa av en make kan vi skiljas. Men när staten bestämmer är det bara att följa detta – annars hamnar vi i den yttersta förlängningen i fängelse. Detta är i sig inte fel utan snarare själva vitsen med en stat. Men just det faktum

att dess makt är tvingande gör att hur mycket makt vi ska lägga i statens händer är den mest centrala politiska frågan. Vad är en rimlig balans mellan individens rätt till självbestämmande och samma individs behov av kollektivt agerande?

Skatter är nyckeln till svaret, då det är statens viktigaste instrument. Dels för att finansiera statliga åtaganden, dels för att styra samhällsutvecklingen. När skatterna gradvis skruvas upp händer nämligen två saker, medborgarna får mindre pengar och staten får mer. Båda dessa saker kan minska individernas frihet – skatten har dubbel effekt. Det är alltså skatteuttaget i sig som flyttar beslutsmakt från de svenska köksborden till offentliga sammanträdesrum.

För det första för att skatterna i sig används som instrument att styra våra val och beteenden. När bokmomsen sänks är tanken att vi ska köpa fler böcker och när alkoholskatten höjs är tanken att vi ska dricka mindre. Höga marginalskatter på arbete har kraftiga effekter på stora frågor som hur vi planerar våra liv, utbildningsvägar, balans mellan fritid och arbete, risktagande och ansträngning.

För det andra för att statens olika aktiviteter och transfereringar i stor utsträckning påverkar vårt dagliga liv. De enorma dagissubventionerna

förändrade i ett slag det svenska familjelivet genom att flytta den största delen av barnens vakna tid från hemmet till förskolan. Det finns också starka belägg för att föräldrapenningens utformning påverkar när i livet vi väljer att föda barn. Offentligt finansierad kultur konkurrerar ut annan kultur, och så vidare.

För det tredje för att vi får mindre möjlighet att parera statens beslut i takt med att de egna resurserna krymper. I ett samhälle där den privata köpkraften är relativt hög är det förstås lättare att strunta i vilka fritidsaktiviteter som är subventionerade och i stället betala för dem man faktiskt

vill ta del av. Men i Sverige har inte många råd att först betala skatt för allt man inte vill göra och sedan ur egen ficka betala en gång till för det man faktiskt vill göra.

Höga skatter innebär alltså att individens frihet kläms från flera håll. I dagens Sverige är som bekant situationen att ungefär 60 procent av den totala inkomsten går i skatt. Det offentliga makt är mycket stor och människors möjlighet att utforma sina liv efter eget huvud är ganska liten. I ett land där medborgaren bara är ”Till 40 procent fri” är låga skatter definitivt den viktigaste frihetsfrågan! ●

”Varje skattekrone ökar kollektivets beslutsmakt på individens bekostnad. Och det finns ingen möjlighet att ställa sig vid sidan av om vi inte gillar det som staten bestämmer.”

ROBERT GIDEHAG

Johan Norberg Idéhistoriker, författare och Senior Fellow vid Cato Institute i Washington. Har publicerat bl a *Den svenska liberalismens historia*, *Till världskapitalismens försvar* (som har översatts till ett 20-tal språk) och *När människan skapade världen*.
www.johannorberg.net

JOHAN NORBERG

ÖPPENHET MOT OMVÄRLDEN

Den är faktiskt bara ett stenkast bort – den värld där socialdemokraternas kvinnoförbund sade att vi inte fick titta på utländska TV-kanaler eller där Lasse Åberg kunde göra rafflande kriminalkomedi av ett försök att under en sällskapsresa föra ut tusenlappar ur Sverige för ett husköp på Kanarieöarna.

Att få se utländsk TV och investera utomlands är viktiga friheter i sin egen rätt. Men deras indirekta effekt är ännu större. De vidgar våra vyer och våra marknader, med allt vad det innebär.

Rätten att röra oss fritt, att resa, flytta, handla, investera och kommunicera över gränser är den viktigaste frihetsfrågan, för så länge det finns en möjlighet att ta sig över gränser och så länge nya idéer kan få en hemvist någonstans och därifrån sprida sig, så länge finns det också en gräns för

hur mycket ett samhälle kan stagnera och hur mycket en stat kan förtrycka. Det är en öppen dörr för idéer och innovationer och en nödutgång för förtryckta och nedtystade.

När den första jägaren sade till den första samlaren att de kunde specialisera sig på varsin syssla, upptäckte de att de kunde dela ett större byte efteråt. Ju fler inblandade, ju fler som kan utveckla idéer och fördela arbetet mellan sig, desto mer kan vi skapa. Det är öppenheten för handel och investeringar som har gjort att 43 procent av allt välstånd som människan har uppnått har skapats under de senaste 30 åren. Och att vi under samma tid har halverat den fattigdom, den hunger och det barnarbete som har plågat människan i alla tider.

Öppenhet river ned monopol och beroendeför-

”Så länge det finns en möjlighet att ta sig över gränser och så länge nya idéer kan få en hemvist någonstans och därifrån sprida sig, så länge finns det också en gräns för hur mycket ett samhälle kan stagnera och hur mycket en stat kan förtrycka.”

JOHAN NORBERG

hållanden. Många världen över vet vad slutenhet vill säga. Det vet den bonde som bara kan sälja sina grödor till en uppköpare och den stadsbo som bara kan handla av klumpiga kolosser. Öppenhet ger dem rätten och värdigheten att säga nej, att vända sig någon annanstans och få ett bättre utbyte. Och konkurrensen från detta ”annanstans” sporrar oss alla att bli bättre och ta till oss nya idéer och ny teknik.

Öppenhet och internationellt utbyte stimulerar oss att leta efter våra grannars starka sidor. Vi vet inte om Kina och Taiwan en dag går i krig med varandra, men vi vet att en starkt avhållande faktor är att Kina då skulle förstöra sin viktigaste investerare och Taiwan skulle kriga mot den viktigaste länken i dess produktionskedjor. ”Oxen mäklade fred” som svenskarna i de gamla gränstrakterna sade när de i hemlighet slöt fred med danska byar för att handeln med boskap skulle kunna fortgå fritt.

Men viktigare än allt annat är att öppenheten ger en chans till allt det makten vill stänga ute. Det oväntade, okonventionella och illa omtyckta – allt det som får jorden att fortsätta snurra. Om våra politiker vill stoppa en misshaglig åsikt, genetiskt modifierade grödor eller en viss finansiell konstruktion, så kan detta utvecklas någon annanstans och vi kan sedan importera andras frihet och uppfinningsrikedom. Så länge världen är öppen, så länge lever hoppet om framtiden.

Ingen frihet har samma kraft och samma

potential som öppenheten. Det är den mest centrala friheten, eftersom den inrymmer och stödjer alla andra. Friheten står och faller med den. När Europa övergick till protektionism i slutet av 1800-talet ledde det till ett fientligt internationellt klimat som resulterade i första världskriget. När USA slöt sina marknader 1929 blev följden världsdepression och totalitär frammarsch.

Det är också därför frihetens fiender alltid har förenats i ett motstånd mot öppenhet och frihandel. I mitten av 1800-talet skrev den engelske liberalen Thomas Babington Macaulay om spannmålstillarna:

Närhelst jag hör de bigotta som vill hindra alla reformer, och anarkisterna som vill ha universell förstörelse, samlas i ett gemensamt stridsrop, vet jag att det är ett absurt och illasinnat stridsrop, och det har aldrig funnits ett stridsrop så absurt och illasinnat som denna protest mot billigt bröd.

150 år senare kunde den mexikanske presidenten Ernesto Zedillo se samma oheliga allianser bildas i motstånd mot vår tids globalisering:

Den extrema vänstern, den extrema högern, miljögrupper och den rika världens fackföreningar samlas i ett gemensamt syfte: att rädda utvecklingsländerna – från utvecklingen.

Frihetens fiender har i alla tider förstått att öppenhet mot omvärlden är den viktigaste frihetsfrågan.

Är vi lika kloka som de? ●

Louise Persson Utredare på frilansbasis. Bloggande libertarian, www.louisep.com, och individualistfeminist. Hennes livsåskådning fördelar sig någonstans mellan frihet och frihetens begränsningar.

LOUISE PERSSON

KVINNORS VILLKORADE FRIHET

För hundra år sedan betvivlade politiker att kvinnan var förnuftig nog att kunna anförtros ansvar över sin egen kropp. Feministerna protesterade.

I dag tycks politiker fortfarande brottas med samma typ av frågeställning. Ett exempel är sexköpslagen, där det är uppenbart att kvinnor fortfarande inte anses kunna ta det fulla ansvaret för sina kroppar. Hur förklarar man annars att ansvaret för att en kvinna säljer sexuella tjänster läggs på den sexköpande mannen? Det är ett omyndigförklarande som krockar betänkligt med den en gång så stolta parollen att en kvinnas kropp är hennes rättighet. När det gäller abort är den jämförelsevis självklar, men vid försäljning av sexuella tjänster blir den genast problematisk. Ett motiv för sexköpslagen är att prostitution bidrar till en dålig kvinnoyn, men är det en bättre kvinnoyn att förneka kvinnors förmåga att bestämma över sina kroppar?

Feminister protesterar i regel inte. I stället har många feminister odlat den gamla patriarkala synen på kvinnan som en spröd och handlingsförlamad varelse som måste skyddas från tusen och en fara. Nu sägs att kvinnor inte bara behöver skyddas, de måste dessutom stödjas och kompenseras för att kunna hävda sig i samhället på samma villkor som män. Utgångspunkten är att frihet är något som män kan handskas med och ta

ansvar för, men kvinnor måste på något bakvänt vis befrias från den farliga friheten, som hon inte kan handskas med eller ansvara för. Ingen skulle i dag rakt ut vilja hävda att kvinnor inte är förnuftiga, ändå är det ett sådant budskap som blir den underliggande meningen när kvinnor inte anses ha vare sig rätten till sin kropp eller förnuft nog att handskas med den. Denna syn påstås vara en kamp mot patriarkatet, men vad exakt är skillnaden?

HUR KUNDE DET BLI SÅHÄR? Jag skyller på Alva Myrdal och den svenska modellen som 1969 på bred front sjösattes av socialdemokraterna. Många inom det socialdemokratiska partiet menade att välfärden i Sverige inte bara skulle ta fasta på inkomstutjämnning, utan även åstadkomma jämlikhet i möjligheter och i lika utfall, och att detta borde genomsyra hela politiken och samhällets alla områden. För detta krävdes enorma reformer. Utbyggnaden av den offentliga sektorn blev det stolta moderskepp som tillsammans med en generös familjepolitik och välfärd skulle hjälpa till att befria kvinnorna från familjen och få ut dem på arbetsmarknaden. En särskild allians knöts därmed mellan kvinnorna och staten.

Sedan dess har allt gått snett. I dag kan Sverige förvisso stoltsera med världens bästa jämställdhet

mätt i antal huvuden på arbetsmarknaden, då lika många kvinnor som män arbetar. Det låter ju väldigt bra. Tills man studerar hur det faktiskt ser ut på arbetsmarknaden och i jämförelse med andra länder. För är det verkligen något att stoltsera med att Sverige samtidigt också har en av världens mest könssegregerade arbetsmarknader? En betydande orsak till detta ligger i den svenska modellen och den envisa inställningen att den kvinnliga befrielsen antas gå via å ena sidan välfärdsstaten och å den andra det legala systemet. För om det inte finns offentligt finansierade daghem kan ju kvinnor inte jobba på lika villkor, och om det inte finns lagar mot könsdiskriminering kommer inte kvinnor att behandlas på lika villkor. Det är så man har lärt kvinnorna älska staten och frukta friheten.

Vi har en offentlig sektor som till stora delar byggdes för att kvinnorna skulle göra sitt intåg på arbetsmarknaden, och vi har en lagstiftning som hindrar kvinnor från att sälja sexuella tjänster genom att kriminalisera sexköp. Det är inte befrielse, det är en villkorlig frigivning och bara ett byte av en osjälvständighet mot en annan. Och vi förmodas alla vara med och betala för detta. Kvinnorna behöver befrias från staten och återta den stolta parollen att en kvinnas kropp är hennes rättighet, och inte ett föremål för statliga åtgärder. ●

”Utgångspunkten är att frihet är något som män kan handskas med och ta ansvar för, men kvinnor måste på något bakvänt vis befrias från den farliga friheten, som hon inte kan handskas med eller ansvara för.”

LOUISE PERSSON

Sanna Rayman Tillträdande ledarskribent på *Svenska Dagbladet* och tidigare ledarskribent på *Södermanlands Nyheter*. Bloggar på rayman.blogspot.com. Har hittills ägnat livet åt att antingen skriva eller att vara producent och marknadsförare i dans- och teatervärlden.

SANNA RAYMAN

FRIHETEN ATT SÄGA UPP SIG

Det finns en del klassiska, mer eller mindre lustiga, ordlekar som på ett utmärkt sätt beskriver det här landet. Ni vet, ofantliga sektorn, arbetsförmedlingen – den sorten. Arbetsförmedlingen har gjort skäl för sitt öknamn många gånger om. Jag tänker på det när jag letar upp andra statliga ”arbetsförmedlingar” i olika länder. Och jag slås av att vi redan i språkbilden uppvisar en särart.

I USA heter den statligt finansierade arbetsförmedlingen *CareerOneStop*. I Australien *Job Network*. I Danmark kallas förmedlingarna *Jobcenter*. I Finland heter det – nå, lite byråkratiskt kanske, men ändå – *Arbetskraftsbyrån*. Såväl holländare som nyzeeländare fokuserar på poängen och kallar det helt enkelt för *Jobb & inkomst*, medan irländare, fransoser och många därtill håller det torrt och säger *Employment Service* eller liknande.

Överlag är språkbilden entydig. Jobben i Svea rike förmedlas till oss. Vi får dem. På arbetsförmedlingen.

Det har förstås inte alltid varit så. När min mormor pratade om sin ungdoms dagar återkom hon gärna till sin spännande period i Malmö. Terminologin var då alltid att hon ”tog anställning” eller ”hade plats” på restaurang Margareta-paviljongen i Pildammsparken. Det må vara småsaker, men det signalerar något. Med det här

språket är arbetstagaren en aktör eller rentav ägare av en plats. Trots att LAS (lagen om anställningsskydd) inte ens var en liten spermie till lagförslag på mormors tid.

Skillnaden är inspirerande. Att vara aktör i sitt eget arbetsliv innebär en frihet som vi verkligen inte är bortskämda med. Men när vi pratar om arbetsmarknad och arbetsmarknadspolitik är det sällan, om någonsin, ordet frihet får vara med. Och du är aldrig en egen aktör. I stället ligger fokus ständigt på tryggheten och den kollektiva massa av arbetare du förutsätts identifiera dig med när du funderar över ditt yrkesliv.

I någon mening är dessa två parhästar logiska. I det kollektiva finns en trygghet, visst. Och frihet är en i allra högsta grad egen, privat känsla. Båda är viktiga, men vi bryr oss bara om den ena. Friheten på arbetsmarknaden är satt på undantag.

Den socialdemokratiska och fackliga retoriken gör ofta gällande att tryggheten är en förutsättning för att känna frihet. Jag håller inte med. Det skyddande nät som omger svensk arbetsmarknad är inget skyddsnät, det är en håv. Och den är jäkligt svår att klättra upp ur.

När jag sa upp mig från ett jobb för första gången var min mors första reaktion stor oro. Jag hade oansvarigt nog ingen plan om vad som skulle göras i stället, men jag vantrivdes något enormt

*”Frånvaron av trygghet visade sig vara vägen till frihet. En stunds oviss-
het är ett billigt pris för
att få kvitto på att man
klarar vad som helst.”*

SANNA RAYMAN

och kände motstånd varenda morgon. Ändå var moderns första kommentar ett bekymrat, ja nästan surt: ”Men, Sanna! Ska du verkligen göra det? Varför?!”

Reaktionen är ingalunda ovanlig. En anställning ska man inte ge upp. Allra minst en fast. Fasta tjänster är toppen av näringskedjan. Sådana måste man behålla. Annars rynkas våra mödrars pannor i många bekymrade veck.

Lyckligtvis kom min mamma över det så små-

ningom. Själv fick jag mersmak. Det var en enormt frigörande upplevelse att säga upp sig. Känslan ligger hack i häl på den himlastormande förälskelsen.

Till och med den gången jag fick kicken tog det frihetliga pirret snabbt överhanden efter en inledande förtrytelse över det rättfärdiga i förloppet. Jag insåg snart att förtrytelsen var konstruerad. Den var ett simpelt morrande av karaktären: ”får man verkligen göra så här?”

Pirret däremot, var äkta och höll i sig. En fantastisk blandning av oro över hyra och mat jämte insikten att andra, mycket bättre saker kanske väntade vid horisonten.

Ska man vara petnoga så var den där sparken inte helt ”by the book”. LAS var definitivt inte med i leken. Tryggheten, alltså den där som ska garantera mig frihet, var helt satt ur spel.

För detta är jag bara tacksam. Ty om min kära chef inte hade föreslagit mig att sluta, med orden ”du mår inte bra av att jobba här”, ja, då kanske jag hade suttit där än, fjärran från frihetskänslor. Ur häven kom jag först när nätet inte fanns. Frånvaron av trygghet visade sig vara vägen till frihet. En stunds ovisshet är ett billigt pris för att få kvitto på att man klarar vad som helst.

Det är också där den verkliga grundtryggheten finns. ●

Patrik Strömer Konsult och fritidspolitiker. Gift tvåbarnsfar med brädspel som främsta hobby. Har aldrig haft fast anställning inom offentlig sektor.

PATRIK STRÖMER

FRIHETEN ATT TA ANSVAR

För övrigt anser jag att ett samhälle inte tål hur mycket valfrihet som helst. När vi tvingas in i alltför många beslutssituationer där egenintresset kortsiktigt måste avgöra våra val riskerar samhället att falla sönder. Vi behöver vila ut genom att via demokratin överlämna en rad val till staten.

GÖRAN GREIDER

Jag vill att alla ska få vara vinnare – hela tiden. För så fort det finns minsta lilla möjlighet att välja fel, så fort det måste finnas ett gäng förlorare med i bilden, så kommer jag vara en av dem. Bergis.

LENA SUNDSTRÖM

Vi orkar inte välja, heter det. Många menar att valfriheten har gått för långt. Vi påstås få ångest av alla elbolag, telefonförsäljare, gymnasieval och annat vi måste välja.

Det är klart att vi vill välja. Men det är ännu mer uppenbart att vi vill kunna välja bort. Om jag bor i Jämtland, så fördelas vården efter behov. Det är så det är bestämt i hela landet att vården ska vara organiserad. Landstinget, som är den organisation som har till uppgift att fördela vården i samhället eftersom vi inte får välja vård, anser att det räcker med ett cochleaimplantat.

Agnes Persson och Andreas Dillner, ni kanske inte känner dem vid namn. De föddes döva. Men med ett cochleaimplantat i hörselsnäckan kan hörseln i stort sett återskapas. Landstingets policy var tyvärr att operera endast på ETT öra. Och inte gick det att själv bekosta implantatet för det andra örat. Motiveringen? ”Det är inget konstigt alls. Vårt välfärdssystem inom sjukvården skulle rasa om människor som kan betala för vård går förbi köer och tar resurser.” Så sade Robert Uitto, socialdemokratiskt landstingsråd i Jämtland. Resonemanget är märkligt allmängiltigt för politiker i beslutande ställning.

I min plånbok har jag sedan årsskiftet 500 kronor liggande. Det är resultatet av jobbavdraget.

”Det anses orättvist att välfärden skulle vara olika fördelad. Som om mina önskningar kunde fördelas av någon annan, som står över mig och inte känner mig.”

PATRIK STRÖMER

Tack för det, alla steg mot lägre skattetryck välkomnas. I plånboken har jag också en bild på min familj. Min fru och mina två barn. Det är dessa människor som är viktigast av allt. För mig.

Jag väljer gärna bort min femhundring för att ge mina barn bättre utbildning, eller för att kunna rädda livet på någon av dem. Ja, jag är beredd att spara dessa 500 kronor om jag vet att jag kan och får lägga dem på något viktigt. Men det får jag inte.

Jag får köpa hur mycket tandkräm, platta TV-apparater och Thailandresor som helst. Ja, om jag koldioxidneutraliserar förstås. Jag får till och med sätta in pengarna i en etisk fond och låta dem sakta försvinna.

Men jag får inte välja bort mina pengar för att få något som är verkligt viktigt. Utbildning, eller hälsa. Det anses orättvist att välfärden skulle vara olika fördelad. Som om mina önskningar kunde fördelas av någon annan, som står över mig och inte känner mig. Det finns nästan alltid en dubbel grymhet i välfärdsstatens organisation.

Den första grymheten är att välfärdstjänsterna utförs utifrån någon annans behov, inte mina. I framgångsrika privata företag heter det att kunden alltid har rätt. I den offentliga sektorn är det inte ens säkert att kunderna kallas för kunder. Alltså är det producentens perspektiv som är

avgörande. Som när personalen på ett dagis måste ha studiedag och stänger just när föräldrarna behöver avlastning som mest. Är dagiset till för barnen eller personalen?

Den andra grymheten är att OM man skulle vilja ha lite högre ambitioner än att skicka barnen med enfärgade kläder till dagis, eller ha en rejäl sjukförsäkring så att den första cancerdiagnosen inte behöver leda till flera veckors väntan på behandling, ja, då betraktas man som ondsint och egoistisk. På vilket sätt blir det bättre för samhället om jag INTE får bra vård i tid?

Problemet är att det inte finns någon politisk kraft som slåss för rätten att välja bort det politiska systemet till förmån för något annat. Det kan jag kanske till nöds acceptera. Men att det saknas alternativa vägar runt de höga skatterna, runt landstingens omorganisationsplaner och runt kommunernas bristfälliga service, det har jag svårare att smälta.

Jag begär inte att jag ska ha all rätt i världen att vid varje tillfälle kunna skita i alla andra, men jag tycker i all ödmjukhet att jag borde kunna ha rätten att någon gång få sköta mig själv lite utöver vad som hittills har varit tillåtet. Jag vill ha frihet att ta ansvar för det som är viktigast i mitt liv. Jag blir inte drabbad och kränkt av det. ●

”För min del ansluter jag mig till den äldre och ursprungliga tolkningen av innehållet i ordet frihet. Jag ansluter mig till dem som menar att vi människor icke är skapade till att vara objekt för statsnyttan. Ingenting kan rubba mig ur den övertygelsen och tron, att vårt liv är helt vårt eget — att människolivet från vaggan till graven är ett mål i sig självt.”

VILHELM MOBERG

”Det är icke några konstiga inrättningar jag talar för ... jag talar allenast för det ena lilla, men välsignade ordet friheten. Jag tror, att naturen, så i detta, som i månget annat, sig sjelfvom lemnad, uträttar långt mera, än många utstuderade och spetsfundiga planer, hvaraf deras uppfinnare utlofva idel guld och gröna skogar.”

ANDERS CHYDENIUS

Tankar om husbönders och tjenstehjons naturliga rätt, 1778